

A TÉVÉ ÉS AZ ISKOLÁSKORÚ GYERMEK

WALDMANN JÓZSEF

1. Talán nem véletlen, hogy Ellen KAY ismert művének „A gyermek évszázada” címet adta.

Ugyanakkor korunkat sokan a „technika századának” nevezik. Kétségtelen, hogy napjainkban az emberiség történetében eddig nem tapasztalt társadalmi-politikai változás és tudományos-technikai fejlődés következett be. Az iskoláskorú gyermek ebben a rendkívül dinamikus korban nő fel és éri el felnőtt korát. Az életre való felkészítésnek tehát arra is ki kell terjednie, hogy a gyermek felnőtté válva ne csak felismerje a termelési-technikai haladást, hanem maga is munkálója legyen a tudományos-technikai forradalomnak.

1.1. Nálunk a nevelés a felszabadulás óta a szocialista kulturális forradalom újabb a tudományos-technikai forradalom következtében új alaphelyzetbe került, tanárjelöltjeink számára e tényt társadalmi igényként szoktuk megfogalmazni. A pedagógiának fel kell figyelni erre a társadalmi igényre, nehogy elszakadjon a valószínűs életől a szinte mindennap újat követelő társadalmi igénytől. Társadalmunk ezért kiépített egy tájékoztató és befolyásoló (emberformáló) rendszert, hogy a család és az iskola mellett a sajtó, a könyv, a rádió, a film és a televízió is hozzájáruljon a felnőttek mellett elsősorban a fiatalok állandó befolyásolásához, neveléséhez.

A fent említett tömegkommunikációs eszközök éppen tömegükkel — a sajtó mindennapi jelentkezésével, a könyv intimitásával, a rádió mozgékonyásával, a film szuggesztivitásával, a tévé nagyfokú hatékonyságával — és a közvetített tartalommal a legfrissebb híreket és eseményeket juttatják az olvasók, hallgatók és nézők milióihoz.

E rövid dolgozat nem alkalmas arra, hogy a tömegkommunikációs-eszközök tájékoztatói és befolyásolási hatékonyságával foglalkozunk. Feladatunk csupán a *televízió és a gyermek* kapcsolatának néhány általunk fontosnak vélt témájának exponálása. Fontosnak tartjuk a tévé és a gyermek kapcsolatának többoldalú vizsgálatát, mert igaz ugyan, hogy a tévé a közművelődés csatornáinak csupán egyike, ám minden más művelődési intézménynél és eszköznél nagyobb szerepet játszhat. Ennek oka, hogy a tévé a kultúrát a lakásba szállítva otthoni kényelmes körülmények között könnyen befogadható audiovizuális módszerrel tájékoztat. Rohamos elterjedése a kultúrát szinte minden lakásba hazaszállítja.

Az országban több mint 2 millió családnak van tévéje. Tehát a tévé ma már hozzátartozik mindennapi életünkhöz, és velünk „lakik” a lakásban. Milliányian hallhatják-láthatják azonos időpontban. Rendkívül széles befolyását látva sokan úgy vélték, hogy a tévé által sugárzott válogatott nevelési célzatú műsor önmagától nevel. E gondolatot már az 1970-es Országos Népművelési Konferencia is megfogalmazta. Azt hiszem, azóta már világossá vált, hogy bár az automatizmus önmagában is hat, a tévé nevelő szerepe és hatékonysága mégis egészen más. Kell hozzá a tévé

központi apparátusa, az adóállomás és maga az ember, aki közérthető módon megfogalmazza és közvetíti, kódolja a tartalmat. Kell hozzá a vevőkészülék és az az ember, aki befogadja (dekódolja) az érzékelteket és azokat értelmezi. Az értelmezett tartalmi elemek azután beépülve az átvevő ismeretrendszerébe, arra készítik, hogy véleményt mondjon, állást foglaljon és ezáltal közvetlenül, vagy közvetve visszacsatoljon. Mindebből az automatizmus spontán hatása éppen a legkritikusabb, mert nem mindig a kívánt. A kívánt hatás eléréséhez meghatározott szempontok, a helyes „látást”, elemzést és általánosítást elősegítő pedagógiai módszerek is szükségesek. Az látszik egyik fontos pedagógiai feladatnak, hogy már a gyermekeket is tudatos tévé nézővé neveljük, mert a tévé nevelési szerepe a leghatékonyabb a felnövekvő nemzedék személyiségformáló tevékenységében mutatható ki. Ez is oka, hogy vizsgálatunk középpontjában a gyermek és a tévé kapcsolata áll.

1.2. A sokoldalú emberképzés egyik időszerű feladata, hogy sürgető igényként technikai szemléletre is neveljünk. A tudományos-technikai forradalom hatásaként az ezzel kapcsolatos problémák az érdeklődés középpontjába kerültek s e tény szorgalmazza — esetünkben is — annak tisztázását, hogy mi a lényeg az ember és a technika kapcsolatában; hogy lehetne feltárni azt a viszonyt, ami az ember és a technika között kialakult?!

Sokan még ma is félnék a technikától és főleg a hatásától. Hangoztatják, hogy a technikai haladás veszélyezteti az ember sokoldalú kibontakoztatását, sőt... „a technika az emberiség átka, az ember adáz ellensége”. Ez a megfogalmazás csak részben jogos, mert „a humánus és a technika tőkés alkalmazása között lényeges ellentmondások feszülnek” [1].

A Goethe ábrázolta „bűvészinás”, mesterétől elcsent tudásával kiszabadította a palackba zárt szellemet. Vajon bír-e vele? Amikor az ember még nem ismerte a természeti jelenségek lényegét és a mögöttük rejlő erőket, félt ezektől. Napjainkban az ember mind több ismeret birtokába jut, s így korunkban is sikerült elszabadítani a technika szellemét. Itt is felmerül a kérdés, úrrá tudunk-e válni felette?! Válaszunk: igen! A technika az ember tevékenységének eredménye, s mint ilyen a humánus jegyeit viseli. „Nem végzetyszerűen uralkodik a technikától rettegő és azt meg nem értő modern Zäuberlehring fölött. Éppen ellenkezőleg. A technika nem átok, hanem áldás a lényegét megvalósítani törekvő, a szocialista társadalmat építő emberek kezében.” [2]. A fentiekből levonható pedagógiai következtetés: „Minél tovább halad az emberiség, minél gazdagabbak a társadalmi, történelmi gyakorlat által felhalmozott eredményei, annál nagyobb mértékben nő a nevelés jelentősége, és válnak bonyolultabbakká feladatai.” „A társadalom mind hosszabb időt szentel a felnövekvő nemzedékek nevelésére, új nevelési intézmények jönnek létre, az oktatás szakosodik, és ezzel kapcsolatban differenciálódik a nevelői, pedagógusi szakma is; a tananyag mind gazdagabbá válik, a pedagógia módszerei tökéletesednek, fejlődik a pedagógiai tudomány. A történelmi haladás és a nevelés fejlődése közötti kapcsolat olyannyira szoros, hogy a társadalom történelmi fejlettségének általános színvonalából biztosan ítéelhetjük meg a nevelés fejlettségének színvonalát és fordítva: a nevelés fejlettségének színvonalából képet alkothatunk a társadalom gazdasági és kulturális fejlettségének általános színvonaláról.” [3].

A nevelés jelentősége tehát nő. A modern élet színvonalának egyik jellegzetes eszköze a tévé. A tévének mint a nevelés eszköze, „segítőtárs”-ának megismerése fontos, alkalmazása a pedagógus számára nélkülözhetetlen. *Vizsgálatunk tehát másrészt arra terjed ki, hogy a tanárképzés gyakorlata mennyire tudja felkészíteni a tanárjelölteket e munkaeszköznek, a tévének az alkalmazására.*

2. A tévé és a gyermek az iskolában

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán a Pedagógiai Tudományos Diákkör 1968/69-ben kezdett tévé hatékonysági vizsgálatot. A vizsgálatnál két — a pedagógiai és közművelődési — szekcióban évenként több hallgató is foglalkozott. A következőkben néhány iskolai és iskolán kívüli témának az ismertetésével igyekszünk a felmerült kérdésekre választ keresni. Nevezetesen arra, hogy a szocialista kultúra megteremtése a szocialista ember formálástól függ. A szocialista embernevelés pedig a társadalmi nevelés két összefüggő alapvető rendszerének: a közoktatásnak és a közművelődésnek együttes feladata. Köztudott, hogy az ismeretek óriási gyorsasággal növekednek. Életünk állandó gazdagodása az étellel való új kapcsolatok kiépítését követeli. Mind az iskolai, mind az iskolán kívüli megnövekedett feladatok sürgető követelésként vetik fel a két terület szükségszerű együttműködését. Mindkét területen vannak sajátos feladatok, egyre több azonban az olyan feladat, amelyet a közoktatásban és közművelődésben dolgozóknak együtt kell megoldani. Erről az MSZMP KB 1974. márciusi határozat ezt mondja: „A folyamatos művelődés feltételeinek biztosítása érdekében megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a közoktatási és közművelődési intézmények között tartós és rendszeres, a pedagógiai célokat is segítő együttműködés kialakítására.” [4] Az együttműködés hivatalos igénye tehát már megtörtént. Hátra van, hogy ennek a szubjektív igénye mindkét oldalon valósággá váljék. Tény, hogy az utóbbi időben mindkét terület dolgozói mind szemléletben, mind tenniakarásban közelítenek egymáshoz. Mind gazdagabbá válik a közös tennivalók sokasága s nem véletlen az sem, hogy a pedagógusképzésben — a tanárképző főiskolákon a közművelődés mint önálló tanári szak is teljes polgárjogot nyert, a tanítóképző főiskolákban pedig egyik legfontosabb tárgy a népművelőképzés. Így válik valóra, hogy „az iskolákban és a közművelődési intézményekben egyaránt érvényre kell jutnia annak a meggyőződésnek, hogy az iskolák oktatói-nevelői céljait csak más kulturális tényezőkkel együtt dolgozva érhetik el, a közművelődési intézmények pedig csak pedagógiai tevékenységük fokozásával, munkájuk színvonalának emelésével válhatnak alkalmassá az ifjúság és a felnőttek nevelésében betöltött nélkülözhetetlen szerepük ellátására.” [5]

Vizsgálatunk középpontjában három konkrét kérdés áll:

- az iskolai oktatás,
- a tévé egy matematika órán,
- a tévé egy kémia órán.
- a tévé és a gyermek kapcsolata iskolán kívül.

2.1. A tévé egy matematika órán

A hallgatók feladata az iskolatelevízió matematika adásának hatékonysági vizsgálata.

Megismerkedtünk az audiovizuális eszközök oktató-nevelőmunkában betöltött és főleg a jövőbeni betöltendő szerepével. Mi az oka, hogy az audiovizuális eszközök iránt napjainkban így megnövekedett az érdeklődés?

— A technikai-tudományos találmányok az élet minden területét elárasztották. A tudományos információ óriási mértékben megnövekedett. E tények egyrészt hatottak az oktatás tartalmára, másrészt módosították a módszereket.

— A modern gyártási folyamat alkotó jellegű. Az alkotójelleg újabb követelményeket támaszt az emberekkel szemben, bármilyen helyet is foglaljanak el az

oktatás folyamatában. Ezért szükségesnek látszik már az iskolában a tanulók figyelmét az önálló alkotó munkára irányítanunk, hogy képesek legyenek a feladatot megérteni és a megoldáshoz vezető optimális utat megkeresni. Ez pedig csak akkor válik lehetségessé, ha már iskoláskorban (sőt előbb) elkezdjük a gyermeket gondolkodó lényé nevelni.

„Az ember azáltal lesz gondolkodó lény, azáltal válik a gondolkodás alanyává, hogy képes bármilyen dologgal annak „logikája” szerint bánni, nem pedig egy előre-gyártott, fejbekódolt cselekvési sémát követ. A gondolkodó ember tud a külvilág objektív logikája szerint cselekedni, míg a nem gondolkodó ember csupán mások által kitermelt, a saját tulajdonná tett elképzelések szerint cselekszik, a belé kódolt ismereteknek engedelmeskedik.” [6]

— Az audiovizuális eszközök a modern iskola leghatásosabb munkaeszközei a pedagógus segítői. Alkalmasak a tárgy, a folyamat, a jelenség visszatükrözésére vagy pedig képesek ezek valóságyszerű ábrázolására. Ezzel lehetőséget adnak a problémahelyzet létrehozására, a valóságot lényeges vonásaiban szorosan megközelítő, a megismerésre vonatkozó feladatok feltételeinek kialakítására. És miután a gondolkodás a valóságos tárgyi, gyakorlati tevékenység révén keletkezik és fejlődik; annak előfeltétele és egyben eredménye is. A tárgyi gyakorlat által megteremtett előfeltételek nélkül nincs gondolkodás. Ez fordítva is igaz, mert gondolkodás nélkül nincs tárgyi gyakorlat. És minél bonyolultabb a tárgyi gyakorlat, annál gazdagabb és konkrétabb gondolkodást feltételez és vált ki. [7]

— Az iskolában csak fokozatosan kerül előtérbe a különböző ismeretforrások és a gondolkodási képesség újszerű fejlesztése helyének és szerepének átértékelési folyamata. Ehhez az szükséges, hogy megváltoztassuk a tanítandó anyag tartalmát, módszereit és eszközeit. A hagyományos anyagot be kell építeni egy korszerűbb matematikai ismereteket és szemléletet tükröző tananyagba. Az eddigi túlnyomórésztben memorizáláson alapuló lexikális adatok helyett az agy gondolkodóképességét kell fejleszteni. A reformtörekvéseknek azok a támogatói akik tananyagcsökkentés címén más, de ugyanolyan a memóriára épülő anyaghalmazzal „kódolják” be az agyat, teljesen téves úton járnak.

— Az audiovizuális eszközök hatékony használata nem lehetséges a régi tanítási módszerekkel. A tévének, mint munkaeszköznek és segítőtársnak, meg kell felelni a korszerű törekvéseknek. A tudományos kutatás alapelemeinek alapos megismerése után és a fenti elvekkel történt ismerkedés után kezdődött az „Egyenletek és egyenlőtlenségek” c. tévéadás hatásfokának vizsgálata.

2.1.1. „Egyenletek és egyenlőtlenségek” c. matematika óra hatásfokának mérése érdekében a hallgatók személyesen beszéltek a felkért szaktanárokkal, majd kérdőívet juttattak el hozzájuk. Már a kezdet nehézségekkel járt, mert a pedagógusok egy része közömbösnek mutatkozott, néhányan pedig a sok objektív nehézség (tanteremhiány, pedagógushiány, órarendi összeegyeztethetetlenség, ha a készülék elromlik hosszú időbe kerül a megcsináltatás stb.) — miatt ellenszenvvel fogadták a tervet. A kérdésekre adott válaszok részben szűkszavúak és semmitmondók. (Mindenesetre ez is állásfoglalás).

Jellemző, hogy a felkért 20 iskolából 3 nem is válaszolt; 4 jelezte, hogy objektív akadályok miatt a felmérést nem tudja elkészíteni; 4 osztály értékelésétől egyéb okok miatt kellett eltekinteni, 1 osztálynak az utófelmérése hiányzott. Végül is 8 osztály 182 tanulója munkájának értékelése vált lehetségessé. A kérdőívek és feladatlapok elkészítésének hogyanjával és az értékelés különböző módszereivel — helyszúke miatt — itt nem kívánunk foglalkozni.

Bár a végső következtetés az, hogy a sok zavaró mellékkörülmény és a mér-

hető osztályok (húsz helyett nyolc) kis száma miatt általános érvényű szabályt levonni nem lehet, a munka mégis több hasznos tanulsággal szolgált.

2.1.2. — Az újnak a régi helyébe való behatolása még a tévé korában is lassú.

— Részben igazolta, hogy a zavaró körülmények ellenére az iskolai oktatásban a tévé létjogosultsága már nem vonható kétségbe.

— Az adások készítőinek fejleszteniök kell az adások tartalmát és közvetítő módszereit. Szükséges az átvevők ismeretkörének és adott körülményeinek nyomatékosabb figyelembe vétele.

— A főiskolai hallgatók egyre hatékonyabb kapcsolatba kerülnek a tévé-órákkal — tehát már nem válnak a modern munkaeszközöktől idegenkedő, hanem azokat igenlő tanárokká.

2.2. Egy iskolatelevíziós adásra épült kémia óra vizsgálata [8]

Természetes, hogy a fenti című dolgozatnak az alapját ugyancsak a már említett modern kommunikációs eszközökről és a tudományos kutatás alapjairól tanultak képezik. Itt már tudomásul szolgáltak az előző évi matematika óra mérésének tanulságai. Az is természetes, hogy az audióvizuális eszközök közül jelenleg is a tévét szemeltük ki. A tévé már erre az időpontra mennyiségénél fogva a legáltalánosabban felhasználható eszköz, hiszen lezárult a „televíziót minden iskolának” mozgalom is. Az iskolák tévével való ellátottsága ebből a szempontból kielégítő. *A problémát nem a célnak megfelelő felhasználás jelenti.*

A pedagógusok néhányan jobban bízik a hagyományos jól bevált módszerek alkalmazásában. Igaz, hogy a tartózkodásnak más okai is vannak:

- a tévé előadást jól elő kell készíteni,
- megfigyelési szempontok adása elkerülhetetlen,
- feladatlapok készítése, óraeleji ismertetése is szükséges lehet,
- részt kell venni a gyermek és a tévé aktív kapcsolatában,
- elemezni és folytatni kell a tévé nyújtotta ismeretanyag feldolgozását.

E feladatok több esetben nem korlátozódnak csupán egyetlen tanítási órára. A többlet-munkán kívül zavart okozhat a tanmenet és az adás közötti időeltolódás is. Sajnos a tanárképző főiskolákon az iskolatelevízió pedagógiai kérdéseit sem a szakmetodikában, sem a neveléstudományi tanszékeken nem oktatják kellő súllyal. Pedig az ITV. felhasználásának eredményessége nagy mértékben ettől is függ. Jó, ha a pedagógus ebben az új munkaeszközben a tévé-ben nem csak a többlet-munkát érzi, hanem észreveszi a korszerű tanítási eszköz mivoltát és annak előnyös tulajdonságait. „... egy új eszköz létjogosultsága csak akkor mérhető fel helyesen, ha világosan látjuk, milyen többletet nyújt a korábbi eszközök és módszerek mellett.” [9] Ehhez talán még egy idézet kívánkozik: „Emlékezetünk tartósan tárolja:

az olvasott információk	10%-át
a hallott információk	20%-át
a látott információk	30%-át
a hallott és látott információk	50%-át
a hallott, látott és megbeszélte információk	70%-át. [10]

2.2.1. A kémia tanításának néhány sajátossága

A kémia természeténél fogva azon tárgyak közé tartozik, amelyek leginkább igénylik a szemléltetést. A hagyományos kémia oktatásában is a különböző szemléltetési módok: a bemutató kísérletek, tanuló-kísérletek, modellek használata, táblai rajz, üzemek látogatása és anyaggyűjtés — mind az oktatás alapja. Mindez a szakszerű tanári magyarázattal kiegészítve olyan tudást adhat, mely lehetővé teszi a valóság tudományos megértését. A kémia gyakorlati problémáiból kiindulva a valóság jelenségeit értékeli s az élet által fölvetett jelenségek mögött álló törvényszerűségeket megérteti, amikor az élet és a tudomány összefüggéseit feltárja.

Az iskola szemléltetési lehetőségei azonban korlátozottak. A helyi körülmények s a jelenség maga is lehet korlátozó tényező. Ezzel szemben „mennyi egyszerű fizikai, kémiai, biológiai kísérletet láthatnak és hallhatnak filmen, tévében, amelyek bemutatására az iskolában nincs, vagy soha nem is lesz lehetőség, vagy amelyek bemutatására nincs az iskolában megfelelően képzett szaktanár.” [11]

Ismeretes, hogy vannak kísérletek, amelyek lassú lefolyásuknál fogva egyetlen órán be sem mutathatók. A film, a tévé sajátossága, hogy e nehézségeken is úrrá tud lenni. A nehezen érthető kémiai alapfogalmak kialakítását és megértését szolgálhatják a lényegre megragadó és kiemelő „trükkfilmek”. A film „betekintést ad olyan folyamatokba, amelyek közvetlenül nem szemléltethetők, pl. az atomreaktorokban lejátszódó folyamatokba, megjelenítheti a molekulák mozgását, az elektronok áramlását, a víz körforgását, vagy akár az égítések keletkezését.” [12]

2.2.2. A terv szerint Szeged egyik iskolájában 2 osztály és Békés megyében Békés, az azóta már városi rangra emelt nagyközség egyik iskolájának 2 osztályában folyt a vizsgálat. Szegeden az egyik osztályban (VIIa) rendszeres tévé órát tart, a kontroll osztályban (VIIb) az órarendi átcsoportosítás megoldhatatlansága miatt hagyományos módszerekkel tanít ugyanaz a szaktanár. Békésen csak a kísérlet idejére teremtettek lehetőséget az egyik VII. osztálynak a tévéadásos óra megtekintésére. Egyébként mindkét békési osztály egyazon szaktanár vezetésével a hagyományos módon tanul. Tehát a vizsgálatnak alkalma nyílt egy városi és egy falusi iskola eredményeit,

- egy rendszeres tévés órát néző,
- egy hagyományos órán résztvevő,
- egy egyszeri alkalommal tévét néző,
- egy hagyományos órán résztvevő osztály

(Szegeden 70 tanuló, Békésen 51 tanuló) eredményeit összevetni, illetve értékelni.

Itt sem feladatunk az órák lefolyásának szakszerű részletezése, mely a pontozási normák megállapítására, az óravázlat elkészítésére, a vizsgált osztályok ismerettségére, a mennyiségi és minőségi elemzés vizsgálatára és bírálatára vonatkozhatna, csupán a tanulók és a tévé kapcsolatából eredő néhány tanulság ismertetésére vállalkozhatunk.

2.2.3. Tehát újabb értékelési adatok jutottak birtokunkba.

- Észrevettük, hogy a tévé mint pedagógiai munkaeszköz — ha a sok zavaró körülmény miatt nem is igazolta a várakozást — nagyon jelentős (de nem egyetlen) és egyre nagyobb szerephez jut az oktatásban és közreműködésével mind hatékonyabbá tudjuk tenni az oktató-nevelő munkát.
- Nagyon fontos, hogy a tanuló az óra aktív résztvevője legyen. Baj s ez vagy a tanár hibája, vagy az adás hibája, — ha a tanuló egyszerű nézővé degradálódik.

— Az általános iskolai tanulónak is, meg kell tanulni fokozatosan hogy a sok forrásból és még több csatornán érkező információkat felfogni, értékelni és értelmezni; majd ismereteink rendszerébe beépíteni. Nem szabad elfelejteni, hogy a befogadó, tehát jelen esetben a tanuló éppoly jelentős tényező, mint a közlő s a tévének a hatása csak akkor lesz igazán pozitív, ha a közlés és visszacsatolás folyamata biztosított.

2.2.4. Összegezésül elmondhatjuk, hogy az iskolai oktatásban is sokszor jelen van a véletlenszerűség, a spontaneitás s az automatizmus sokszor kétséges hatása érvényesül. Mi mégis optimisták vagyunk, mert vizsgálataink óta eltelt évek gyakorlati tapasztalata igazolni látszik, hogy előtérbe került az a felismerés, mely szerint korszerű technikai környezetben nem élhetnek korszerűtlenül gondolkodó emberek.

3. A tévé és az iskoláskorú gyermek kapcsolata az iskolán kívül

Diákkörünk vizsgálata kiterjedt az iskolán kívüli gyermek-tévé kapcsolatra is. Tudomásul kellett vennünk, hogy a szülők nem adnak és nem is adhatnak megfigyelési szempontokat, sőt legtöbb esetben nem ellenőrzik, csak tudomásul veszik, hogy valamelyik másort megnézte. A pedagógusok egy része érzi és tudja, hogy tévé-önmagában semleges. Éppúgy fejlesztheti a személyiséget, mint ahogy károsan befolyásolhatja. Hatékonyága elsősorban a közvetítő és a befogadó embertől függ. A mi esetünkben a befogadó az iskoláskorú gyermek.

3.1. Egy szegedi, tehát városi csoport eredményeinek vizsgálata szolgált hasznos tanulsággal. A csoport tulajdonképpen táncklub. Tagjai elsősorban a táncokkal kapcsolatos ismeretek elsajátításával foglalkoznak, részben azért, hogy később táncosokká váljanak, másrészt — a többség — azért, hogy a művészetek tudatos értőivé, élvezőivé váljanak. Természetes, hogy az itt folyó oktató-nevelő munkában nem a tévé-é a legfontosabb szerep, de szerephez jut több vonatkozásban is és számunkra jelen esetben ez a fontos. A csoport vagy közösen néz meg bizonyos adásokat, vagy otthoni feladatul kapja egyes műsorszámok megfigyelését.

3.2. Falusi csoportokat Bakson, Tápén és Tiszaszigeten vizsgáltunk. Kutatásaink közben arra a meggyőződésre jutottunk, hogy gyermekcsoport csak ott található, ahol áldozatkész, megfelelő vezető akad. Bakson tanítónő, Tápén könyvtáros, Tiszaszigeten kiskatona a csoportvezető. E csoportok foglalkozásainak a közép-pontjában a játék áll. Komoly szerepet kap a könyv is. A tévé műsorai vasárnap délelőtt jutnak nagyobb szerephez, főleg rossz időjárás esetében. Szerepe mégis jelentős. Pl. Tápén a bábcsoport a tévé hatására alakult meg. Egyébként a tápai csoportot látogattuk legtöbbször. Kísérleteink haszonnal jártak mind a vezető könyvtáros, mind a főiskolai hallgatók számára s a csoport is profitált, mert érdekesebbé, színeesebbé váltak a foglalkozások.

3.3. A vizsgált 21 tanyai iskola mind megannyi tanyai művelődési központnak tekintendő, persze nem a közművelődés tudományos igényű kategorizálásában, annak anyagi és szervezeti erejével, hanem az élet gyakorlatának igazolása szerint és szorosan a tanyavilág adott körülményeire vonatkoztatva. A változó és fejlődő körülmények nem szüntették meg a tanyavilágot, de átalakították. Az életkörülmények még ma is elmaradottabbak a zártabb falusi s még inkább a városi lakosok települési viszonyaihoz mérten. Következésképpen a művelődési körülmények is jóval szerényebbek. Pedig az itt felnövekvő gyermek épp úgy igényli a művelődést, a szórakozást, a tévé-vel való kapcsolatot mint bárki más. Sajnos a falusiakkal s méginkább a városiakkal való összehasonlításban alulmaradnak, hátrányos helyzetben vannak.

4. Összegezés

E tanulmány mozaikjainak rendezőelve a gyermek és tévé kapcsolata. A kapcsolat feltárása és hatékonyságának vizsgálata iskolában és iskolán kívül tanyán, faluban, városban történt. Nem nélkülözhetjük azoknak a kulturális és társadalmi körülményeknek a bemutatását, amelyek ismerete nélkül nem bontakozhatna ki reális kép.

E kép kialakításához itt az összegezésben hozzátartozik még egy szempont figyelembe vétele. Nevezetesen az „Általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programja”, röviden a Nevelési Terv a következőket írja: „A nevelő munka tervezete lehetővé teszi, hogy a korcsoportonként megjelölt tevékenységi formák alapján minden nevelésben érdekelt tényező céltudatosan, fokozatosan, tervszerűen, összehangoltan végezze nevelő munkáját. Biztosítani kívánja, hogy a gyermek erkölcsi nézeteinek, ítélőképességének, meggyőződésének, érzelmeinek és magatartásának formálása, elsősorban tényleges tevékenysége, az iskolai közösségben és az iskolán kívül végzett munkája, e munkatevékenység iskolai és otthoni megszervezése és ellenőrzése útján is megvalósuljon.” [13]

Valóban nagy szükség volt és van a Nevelési Tervre, hiszen: „Szinte teljesen hiányzott a különböző korosztályú gyermekek és ifjak erkölcsi és esztétikai fejlettségi színvonalának leírása. Reális nevelési követelményrendszer felépítése a fejlettségi szintek ismerete nélkül pedig nem lehetséges.” [14]

A Nevelési Tervet 1970-ben adták ki. Azóta megszületett az iskolai feladatok korszerűsítéséről — és a közművelődés fejlesztéséről szóló párthatározat. Mindháromban utalás történik a tévé szerepére is. A Nevelési Tervben a felsőtagozatos osztályokra a következők vonatkoznak:

- 5. oszt. „Figyelje és rendszeresen hallgassa a rádió és a tévé ifjúsági adásait.”
- 6. o. „Hallgassa meg a rádióban és a televízióban a természettudományos népszerű előadásokat. Hívja fel barátai figyelmét is ilyen műsorszámokra.” 140. p.
- 7. o. „Tekintse meg a televízió ismeretterjesztő műsorait, s törekedjék az itt szerzett ismeretek felhasználására az iskolai munkában.” 171. l.
- 8. o. „Vegyen részt filmelőadások, rádió- és tévéjátékok közös megvitatásában.” 171. p.

Véleményünk szerint ez ma már kevés, hiszen néhány sürgető jellegű feladatról már beszélnünk kellene:

Az egyik az, hogy e téren a pedagógusjelölteket és a pedagógusokat képezni, illetve továbbképezni kellene. Pl. a jelenleg használt és 1971-ben kiadott „Pedagógia” c. főiskolai tankönyv a didaktikai rész X. fejezetében: „Az oktatási eszközök és módszerek c. alfejezetben szól erről a kérdésről:

- auditív oktatási eszközök. Az iskolarádióról — másfél oldalon,
- vizuális oktatási eszközök... — másfél oldalon,
- audio-vizuális oktatási eszközök. Az iskolatelevízió. Két és fél oldalon.

Ez összesen 5 és 1/2 oldal! Ezért a gyermek- és ifjúsági műsorról pl. említés sem tétetik.

A másik sürgetőnek látszó probléma a család felelősségének a felébresztése. A tévé, a rádió, a sajtó, különböző intézmények és a pedagógusok közös feladata lehetne „összpontosított támadást” indítani a család, a gyermek érdekében. Nem lenne érdemtelen feladat.

JEGYZETEK

- [1] VÁRKONYI Nándor: A tudományos technikai forradalom kapcsolata a szocializmus fejlődésével. Kézirat.
- [2] U. o.
- [3] A. N. LEONTYEV: Ember és kultúra. Ember és világ, tudomány és emberiség. Akadémiai Kiadó, Bp. 1964, 57. l.
- [4] A Központi Bizottság határozata a közművelődés fejlesztésének feladatairól. (Az MSZMP KB 1974. márc. 19—20-i ülésének a közművelődéssel foglalkozó napirendi pontja. Kossuth K. 1974.)
- [5] A Központi Bizottság határozata a közművelődés fejlesztésének feladatairól. (Az MSZMP KB 1974. márc. 19—20-i ülésének a közművelődéssel foglalkozó napirendi pontja. Kossuth K. 1974.)
- [6] Dr. VONSIK Gyula: A tudás tegnap és holnap. (Módszertani Műhely Budapest, 1973. 1., 2. sz. 68. old.)
- [7] U. o.
- [8] BOÓR Éva—GYARAKI Erzsébet: Fenti cím. Az OSZK. 1972. évi Pécsi találkozóján kiemelt díjat nyert pályázat
- [9] HOLICS László: Az ITV. jelentősége napjainkban. (Audiovizuális Közlemények 1970/1. 117. p.)
- [10] ÁGOSTON—NAGY—OROSZ: A technikai eszközök szerepe az oktatásban. (Audiovizuális Közlemények 1970/1. 18. p.)
- [11] ÁGOSTON—NAGY—OROSZ: A technikai eszközök szerepe az oktatásban. (Audiovizuális Közlemények 1970/1. 19. p.)
- [12] U. o.
- [13] Nevelési Terv 170. p.
- [14] U. o.

DAS FERHSEHEN UND DAS SCHULPFLICHTIGE KIND

József Waldmann

Die Studie mit dem Titel „Das Fernsehen und das Schulkind“ befasst sich mit den Beziehungen, die sich zwischen TV und Kind innerhalb und auch ausserhalb der Schule herausbilden. Als zweite Aufgabe betrachtet sie die Untersuchung der sich aus dieser Beziehung ergebenden Effektivität. Zu diesem Zweck hat ein Pädagogischer Wissenschaftlicher-Studentenzirkel unter Leitung des Verfassers als Lehrer seit 1968 verschiedene Untersuchungen vorgenommen. Diese Untersuchungen erstreckten sich auf die Fernseh-Schulsendungen, auf Mathematik- und Chemie-Stunden und auf die Auswirkungen der auserschulischen Kinder- und Jugend-Sendungen. Sie fanden in der Stadt und auf dem Lande in mehreren Dörfern und in 21 Schulen der Gehöfte-Gegenden statt. Die Resultate sind trotz der vielen störenden Umstände doch ermutigend. Sie zeitigten vor allem zahlreiche Lehren für die an den Untersuchungen teilnehmenden Lehreranwärter, aber auch die in die Untersuchungen miteinbezogenen praktizierenden Pädagogen und Kindergruppenführer haben bei der Volziehung der vielfältigen Aufgaben profitiert. Die Haupteckenstein davon ist, dass die Lehreranwärter vorbereitet, dazu angelernt werden müssen, wie sie dereinst ihre Zöglinge zum bewussten Fernsehen, zur Auswahl und Beurteilung des Programms zu erziehen haben, dazu, dass sie es als natürlich empfinden, das Fernsehen als ein pädagogisches Arbeitsmittel zur Gestaltung des Verhaltens, der Betätigung und der Lebensform heranziehen.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ И ДЕТИ ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Й. Вальдман

Работа «Телевидение и дети школьного возраста» занимается связями, возникающими между ребенком и телевизионными передачами как в школе, так и вне её. Второй задачей он считает исследование эффективности этой связи.

В интересах этого Студенческое научное общество по педагогике проводило различные наблюдения с 1963 года под руководством перподавателя-автора. Эти наблюдения охватили и передачи школьного телевидения, уроки по математике и химии, а также эффективность внешкольных передач для детей. Наблюдения велись в городе, в нескольких деревнях и в 21-ой школе хуторов.

Результаты, несмотря на многочисленные затруднения, надежны. Эти наблюдения были полезными в первую очередь для будущих преподавателей, принимавших участие в наблюдениях, в то же время в процессе решения многообразных задач приобрели опыт и практикующие педагоги, и руководители детских групп, подключившиеся к наблюдениям. Главный вывод — будущих преподавателей необходимо подготовить, научить воспитывать своих учеников, приучить к сознательному пользованию телевизором, выбору телепередач, оценке их, научить их тому, чтобы они считали естественным, что телевидение является педагогическим средством формирования поведения, деятельности, образа жизни человека